

כהנים ויהקהל והלוים הושוו – שכולן מתכפרין נשעיר המשתלח נשאר עצרות. וכוון דמתכפרין צו הכהנים – הוא סמיכה צעלים. ורבי שמעון אומר – אין, דולאי זאל אמניא כוונת, דכשם שמתכפרין נשעיר הנעשה צניט וכו'. אצל זאל – לא אמניא כוונת, דכשם שידיו וכו'. ורבי שמעון – דלומר לאין הכהנים מתכפרין נשעיר המשתלח, הא קמי צניטא דהושוו, כלומר שמתכפרין נשעיר? אמר לך מאי הושוו דבני כפרה נינהו אבל כל חד וחד מכפר בדנפשיה – ישראל – גזס – גזס השעיר, והכהנים – גזס הפך. אחד ישראל אחד כהן משיח ואחד הכהנים – מתכפרין נשאר עצרות נשעיר המשתלח. מה בין ישראל לכהנים וכו' – זו דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר וכו'. תנו רבנן וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר – דכמי צפר העלס דני על צבור כו'. ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה ושמתי סמיכות הן: פר העלס דני על צבור, ופר הנז על כל המזות, [דגמר מ"עני" עני" מפר העלס דני על צבור]. אלא באהרן – כלומר, צנהן, ואף על גב דכהנים לא עבדו [עבודה זרה] סומך הכהן על השעיר. החי – "וסמך אהרן וגו' השעיר החי" (ויקרא טו).

רש"י בת"י

מזבח – שמכפרים על טומאה שנגע צמזמא. וכגון שהיתה לו ידיעה צמזמא כשנמוט, [ונטל] ממנו טומאה זו. או [העלס קדש], ונגע זו. ושעיר הנעשה [צניט מכפר], עד שידע ויזיל קרבן עולה ויורד. [כדלמך] צטעויות. הושוו כולן – כהנים לויים וישראלים הושוו זהאי "יכפר". דכמי "על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" – [לומר דמתכפר] נשעיר המשתלח אשאר עצרות. דטעומא דמקדש וקדשיו ליכא למימר דמתכפר, דהא דם הפר – מכפר על הכהנים, [ודם] שעיר [הפנימי] – על ישראל, לדברי הכל. כדלמך צפרק קמא דשעויות. רבי שמעון אומר – האי שפיר קאמרת דטעומא דמקדש וקדשיו לא הושוו, דכשם שדם השעיר וכו'. אצל זאל פלגינא ערך, כשם שידיו של שעיר המשתלח כו', כך ידיו של פר כו'. וקא פריך: ורבי שמעון, היכי מני למימר לאין כהנים מתכפרים נשעיר המשתלח? הא ודאי הושוו – כפרה אחת, כהנים לויים וישראלים זהאי "יכפר" בתרא. דולאי הושוו כהנים לויים וישראלים, דני כפרה נינהו. ועלולס אף נשאר עצרות כל חד מתכפר נשעיר נפשיה, כדלמך. האי דמת צטפריס "לרבי יהודה" כו' – ואחד כהנים ואחד כהן משיח – לעיל מיניה [מירין], נכפרת שעיר המשתלח, וקאמרי "אחד כהנים צו" – נשאר עצרות. אלא שדם הפר – מכפר על הכהנים, ודם השעיר הנעשה צניט – על ישראל. תנו רבנן הפר – "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר" – פרו טעון סמיכה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: פרו טעון סמיכה בזקנים, ואין שעירי עבודה זרה טעון סמיכה בזקנים, אלא באהרן. ורמיהו: "החי" – החי טעון סמיכה, ואין שעירי עבודה זרה טעון סמיכה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: חי טעון סמיכה באהרן,

תוספות

שבפנים! ושמו מאחר דנפקא לן הכא בכולהו דמתכפרין, לא מביעי לענין כרת אלא חד קרא. ועוד קשה: הא דתניא בפרק קמא דשבועות (א,י): "יכפר על הקודש מטומאות בני ישראל", שיש לי בענין הזה להביא שלש טומאות: טומאת עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים. וקאמר רבי שמעון: ממקומו הוא מוכרח, הוה ליה למימר מהכא דעל כרחק בטומאת הקודש הכתוב מדבר! ועוד: דבסוף "הוציאו לוי" (וימא סא,א) מייתי לה אמתניתין ביעשף הדם – יביא אחר, ויחזור ויזה תחלה בפנים. וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב – משמע בהדיא דלענין הזאות דריש, דמזה על בין הדמים ועל הפרוכת ועל מזבח הזהב, ושירי הדם – על יסוד מזבח החיצון. וקרי ליה למזבח החיצון "עורות" – לפי שהיה בעורה, דאיכא עורת כהנים ועורת ישראל דקדושתם שוה ליחשב מנחה שכינה. ואף על גב דכולהו הזאות כבר כתיבי, ואפילו עיכובא דרשינן מ"וכלה" בפרק שני דשבועות (ב,ג): אם כילה – כיפר, ואם לא כילה – לא כיפר. איצטרך האי קרא, דלא תימא: (ה,ג) מילי – אהרן, להכי כתב רחמנא "יכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא", כדדרשינן בתורת כהנים, וכתב בתריה "יכפר את מקדש הקודש". הושוו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח – אבל בשעיר הנעשה בפנים – לא הושוו, דאין כהנים מתכפרים. כדדרשינן בפרק קמא דשבועות (יג,ג): דכתיב "אשר לעם" ואת אמר: ולויים במה מתכפרים? אי בשעיר הנעשה בפנים – "אשר לעם" כתיב, ואיכא למאן דאמר בפרק "הזורע" (חולין קלא,ב): לויים לא איקרו "עם". ואי בפרו של אהרן – "ביתו" כתיב, דהיינו כהנים: ויש לומר: דמתכפרין בשעיר הנעשה בפנים, מאחר דכתיב "יכפר" –

"ואת אהל מועד" – כתוב זה עניינו בכפרת הטומאה שאירעה בהיכל. "ואת המזבח יכפר" – הרי זה כמשמעו. והכתוב היתר "יכפר" האמור בכתוב "ואת המזבח יכפר" (שהרי די היה לומר "ואת המזבח") – כוונתו: אלו טומאות שאירעו בתוך העזרות, שאף הן מתכפרות בהזאת דם הפר ודם השעיר של יום הכיפורים. "ועל הכהנים" – כמשמען, שהזאת דם הפר מכפרת על טומאת מקדש וקדשיו שנעשתה על ידי הכהנים. "ועל כל עם הקהל" – אלו ישראל, שאף הם מתכפרים, בהזאת דם השעיר, על טומאות מקדש וקדשיו שעשו. והכתוב היתר "יכפר" – כוונתו: אלו הלוים, שמתכפרים על טומאת מקדש וקדשיו שעשו. ולאחר שלמדנו מכתובים נפרדים כי הכהנים והישראלים והלוים מתכפרים על טומאת מקדש וקדשיו בדם הפר וברם שעיר החטאת, נמצא שהושוו כולן לכפרה אחת על שאר עבירות, שמתכפרין הם כולם בוידיו הנעשה על השעיר המשתלח לעזאל. אלו דברי ר' יהודה. הרי שר' יהודה מגלה דעתו שאף הכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח. ואילו ר' שמעון אומר: כשם שהזאת דם השעיר הנעשה בפנים בקדש הקדשים מכפר על ישראל על חטא טומאת מקדש וקדשיו, כך הזאת דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. וכשם שיוידיו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות, כך יודיו של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות. נמצא שלדעת ר' שמעון אין הכהנים מתכפרים על שאר עבירות בשעיר המשתלח, ומכאן שאין סמיכתם עליו סמיכת בעלים. ושואלים על שיטתו זו של ר' שמעון: הא [הר"ן] ודאי למדים אנו מן הכתוב שלפנינו כי הושוו כולם, כהנים וישראלים, לכפרה על שאר עבירות, ומדוע הוא מחלק ביניהם, שכהנים מתכפרים בוידיו של פר ואילו ישראל מתכפרים בוידיו של שעיר המשתלח? ומשיבים: אין [כ"ן]. אמנם הושוו כהנים וישראלים לענין זה שבני כפרה נינהו [הם] על שאר עבירות שעשו, מיהו [ואולם] כל חד וחד [אחד אחד] מהם הריהו מכפר בדנפשיה [מתכפר בשל עצמו]: כהנים מתכפרים בוידיו של פר (המובא על ידי הכהן), וישראלים מתכפרים בוידיו של שעיר המשתלח. ובסיכום: לשיטת ר' יהודה – על

טומאת מקדש וקדשיו ישראל מכפר [מתכפרים] בהזאת הדם של השעיר הנעשה בפנים (שעיר החטאת), והכהנים מתכפרים על טומאה זו בהזאת דם הפר של אהרן, ואילו בשאר עבירות אלו ואלו (כהנים וישראלים) מכפר [מתכפרים] בוידיו שעיר המשתלח לעזאל. ולשיטת ר' שמעון – בשאר עבירות נמי [גם כן] כהנים בוידיו של פר מתכפרים [מתכפרים], כדקתני [כמו ששנינו] בברייתא אחרת: אחד (בין) ישראל ואחד (ובין) כהנים ואחד (ובין) כהן משיח כולם שווים לכפרה ביום הכיפורים על שאר עבירות שעשו, שכולם מתכפרים בשעיר המשתלח לעזאל. מה איפוא הוא ההבדל בין כפרתם של ישראל לכפרה לכהנים ולכהן משיח? אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, ואילו הישראלים מתכפרים על טומאת מקדש וקדשיו בדם השעיר החטאת. זו דברי ר' יהודה. ואילו ר' שמעון אומר: כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל, כך דם הפר מכפר על הכהנים. וכשם שיוידיו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל, כך יודיו של פר מכפר על הכהנים. ועוד במחלוקתם של ר' יהודה ור' שמעון, תנו רבנן [שנו חכמים בברייתא] נאמר בפר העלם דבר של ציבור "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר" (ויקרא ד, טו), ובא לשון הדגשה זו ("הפר") להורות כי דווקא פר העלם דבר של ציבור טעון סמיכה, ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה. אלו דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: בא הכתוב להורות כי דווקא פר טעון סמיכה בזקנים, ואין שעירי עבודה זרה טעון סמיכה בזקנים, אלא באהרן, כלומר, הכהן הגדול סומך עליו. ורמיהו [ומשליכים] מראים סתירה] ממה ששינוי במקום אחר על הנאמר בשעיר המשתלח לעזאל "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם... (שם טז, כא), ובא לשון הדגשה זו ("החי") לומר – דווקא השעיר החי (שעיר המשתלח לעזאל) הוא הטעון סמיכה, ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה, אלו דברי ר' יהודה. ואילו ר' שמעון אומר: הכתוב בא להורות כי דווקא השעיר החי טעון סמיכה באהרן, כלומר, ככהן גדול, אלו הלוים, דאשמועינן קרא דמתכפרין.

משום דרבי שמעון מרבי לחו בסמוך מדכתיב (ויקרא ד) "וסמך ידו על ראש השעיר". ורבי יהודה מוקי לה: לרבות שעיר נחשון. ואיכא לא מסתברא ליה למימר, דמ"החי" ממעט שעיר נחשון, ומ"השעיר" ירבה שעירי עבודה זרה – משום דמ"השעיר", דכתיב גבי נשיא, אית לן לרבוויי טפי נמי שעיר נשיא כמו שעיר נחשון. ולי נראה: דלהכי ליכא למימר "חי" למעט [שעיר] נחשון, משום דאי אמרת בשלמא לרבות – שפיר. אלא אי אמרת למעט – לשתוק קרא מיניה, דשעה מדורות לא ילפינן, כדאמר פרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נט,א) גבי מנחת שמיני ללבונה.

עיונים

ורי שמעון הא ודאי הושוו רש"י פירש שהקושיה היא מן הברייתא. ותהו על כך אחרונים, שהרי מן הברייתא אין מקום להקשות על ר' שמעון, שכן הברייתא הריהו כדברי ר' יהודה. ולכן הסבירו שהקושיה היא מכך שהושוו בתורה, שכן נאמר "יכפר את מקדש הקודש ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" (ויקרא טו, לג). הרי מכאן שהשוותה התורה כהן לישראל (רש"י, חידושי בתרא). ורי שמעון אומר כשם שדם השעיר... ר' שמעון מחלק כאן בין שני צדדים של הכפרה: האחד הוא הכפרה על ידי זריקת דמו של הקרבן, והאחר הוא הכפרה הבאה על ידי היודי שמתודה הכהן הגדול. וידוי זה בראי יש בו כפרה לעצמו, שהרי בשעיר המשתלח אין זריקת דמים (ואילו

בשעיר הפנימי אין יודוי, אלא זריקת הדם, וגם הוא מכפר). ולכן סבור ר' שמעון שיש להציב מול שלושת השעירים המכפרים על ישראל (שנים שנוק דמם, הפנימי והחיצון, ואחד שיש בו יודוי) את שני היודיים שעל הפר ואת זריקת דמו. החי טעון סמיכה ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה. הסבירו אחרונים, שמאחר ובפסוק הקודם כבר נאמר "וכלה מכפר את הקודש ואת אהל מועד ואת המזבח ויקריב את השעיר החי" (ויקרא טו, כ), לא היה מקום לומר בפסוק שאחריו "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו..." שוב את הביטוי "השעיר החי", ולכן הסיקו שהריהו בא למעט שעירי עבודה זרה (חידושי בתרא).

מסורת הש"ס
ז. שבועות ב,ב (משנה). שבועות יג,ב. ירושלמי שבועות פ"א ח"ז.
ח. ירושלמי הוריות פ"א ח"ח.
תוי"ט ויקרא ד, טו. ילק"ש תורה תסט.
ט. ירושלמי שם (עין שם).
תוי"ט ויקרא טו, כא. ילק"ש תורה שם.

גרסות

ואת אהל בכת"י: **אהל**.
כהנים כמשמעו יש בכת"י:
כהנים כמשמעו.
לכפרה אחת שמתכפרין בכת"י:
בכפרה אחת שיהו מתכפרין.
כשם שיודיו בכת"י:
וכשם שיודיו.
אין הושוו דבני כפרה וינהו מיהו כל בכת"י:
ובני כפר נינהו וכל.
לרבי יהודה – על הכהנים יש כתי"י שחטר בהם כל הקטע.
לרבי יהודה טומאת בכת"י:
פי' לר' יהודה טומאת.
וכהנים בפר של אהרן בכת"י:
וכהנים מיכפרי בדם פרו של אהרן.
מכפרי בוידוי בכת"י:
מתכפרין בוידוי.
בוידוי דפר מתכפרי דקתני בכת"י:
בוידוי של פר דקתני בשבועות.
זו דברי רבי יהודה בכת"י חסרות מלים אלה.
וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר בכל כת"י חסרות מלים אלה.
החי טעון סמיכה בכת"י:
וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי חי.

מסורת הש"ס
 א. מנהגות צב"א. תוספתא מנחות פ"י ט. תוי"כ ויקרא ז, כט. ילק"ש תורה תסט.
 ב. מנחות סב"ב, פח"א. צב"א. ילק"ש תורה ש"ס. תקעו. תרמד.
 ג. זבחים מח"ב, נה"ב. תוי"כ ויקרא ד, כד. ילק"ש תורה תסט.

גרסות

באהרן אלא בזקנים אמר רב ששת בכתי"י ובדפוס חסרות מלים אלה. **תריץ הכי** בשט"מ"ק: **הכי קאמר**. **למעטינהו מקרא** בכל כתי"י: **למעטינהו מקרא**. **גירסא בעלמא** בכתי"י: **גירסא בעלמא הוא**. **דבעיא סמיכה מנלן נפקא** לן בכתי"י: **דבעו סמיכה מנליה**. **למימרא שהיה** בכתי"י חסרות מלים אלה.

ואין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה בידי אהרן (הכהן) אלא בזקנים, ונמצא שדברי ר' שמעון הללו סותרים את דבריו שהובאו בברייתא הקודמת כי סמיכת שעירי עבודה זרה היא בכהנים! אמר רב ששת בתירוץ הסתירה: ותסברא דהך קמייתא מתרצתא [וכי סבור אתה שברייתא הראשונה הזו מתורצת. מתוקנת] היא, שאפשר להקשות מן האמור בה? הא [הרי] אמר ר' שמעון שסמיכה בבעלים בעינן [צריכים אנו] ואילו על השעיר המשתלח סומך הכהן הגדול אף שהבעלים הם כל ישראל. ואם גם שעירי עבודה זרה לדעת ר' שמעון סמיכתם בכהנים – אין זו סמיכה הראויה שהרי אינה בבעלים שהם ישראל. הרי שלדעת ר' שמעון סמיכתם של שעירי עבודה זרה היא בזקנים, ולא בכהנים. נמצא שאין דברי הברייתא הראשונה מתוקנים. אלא את דברי הברייתא הזו תריץ הכי [תרג. תקן, וגרוס בה כן]: נאמר בפר העלם דבר של ציבור [וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר] (ויקרא ד, טו), ובאה לשון הרגשה זו "הפר" לומר: דווקא פר העלם דבר של ציבור הוא הטעון סמיכה, ואין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה, אלו הם דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: נאמר בשעיר המשתלח לעזאזל [וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם...] (שם טז, כא), ובאה לשון הרגשה זו "החיי" לומר: דווקא החי (שעיר המשתלח) הוא הטעון סמיכה באהרן, ככהן גדול, ואין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה באהרן אלא בזקנים. ומסבירים עתה את טענת ר' שמעון כנגד דעת ר' יהודה, הכי קא אמר ליה [כך הוא אמר לו] ר' שמעון לר' יהודה: שעירי עבודה זרה בעו [צריכים] סמיכה, ואי שמיע [ואם נשמע, יש בקבלה] לך מרביתך שלא בעו [לא צריכים] שעירי עבודה זרה סמיכה – באהרן ככהן הגדול דווקא הוא דשמיע [נשמע] לך שאין הם טעונים סמיכה, ואולם בסמיכה עצמה הם טעונים. ומיעוטא [והמיעוט] המלמד בדין סמיכה בשעיר עבודה זרה – ממה שנאמר "החיי" הוא. ושואלים עתה לשיטת ר' יהודה: למה לי למעטינהו [למעט אותם, את שעירי עבודה זרה] מדין סמיכה מקרא [ומדרשת הכתוב, "הפר"?] והא [והרי] אמר רבינא כי גמירי [למודים היו, מקובל בידי חכמים] ששתי סמיכות בלבד ישנן בקרבנות הצבור, ומאחר ומצאנו כי נוהגת הסמיכה בפר העלם דבר של ציבור ובשעיר המשתלח, מוכח מכאן כי אין היא נוהגת בקרבנות אחרים ובכלל זה בשעירי עבודה זרה! ומשיבים: לדעת ר' יהודה, מסורת לימוד זו, אינה כמסורת הלכה למשה מסיני, אלא גירסא בעלמא [לימוד בלבד] היא, ושגורה בפי חכמים, ואולם מקורה של הלכה זו הוא מדרשת הכתוב. ושואלים עתה לשיטת ר' שמעון, שעירי עבודה זרה דין זה דבעיא [שצריכים] סמיכה מנלן [מנין לנו]? ומשיבים: נפקא לך מדתניא [יוצא לנו. נלמד הדבר ממה ששינונו בברייתא] על הנאמר בפרשת שעיר הנשיא "אשר נשיא יחטא... והביא את קרבנו שעיר עזים תמים זכר תמים. וסמך ידו על ראש השעיר..." (שם ד, כב-כד). ובא הכתוב היתר "השעיר" האמור בפסוק [וסמך ידו על ראש השעיר] לרבות שעיר נחשון (שעירי חטאת שהביאו נשיאי העדה בכלל קרבנותיהם בזמן חנוכת המשכן, במדבר ז, ב-פח, ולפי שראשון להם היה נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה, שם יב-יז נקראו על שמו) לחיוב סמיכה, שאף הם טעונים סמיכה. אלו דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: מקרא זה בא לרבות שעירי עבודה זרה לחיוב סמיכה. שהיה ר' שמעון אומר: כל חטאת שנכנס דמה לפנים, כלומר, לקודש הקדשים, הרייה טעונה סמיכה. ושואלים: למה לי למימרא [לומר] "שהיה ר' שמעון אומר שכל חטאת שנכנס דמה לפנים הרייה טעונה סמיכה", שנראים הרברים כהסבר לשיטתו ששעירי עבודה זרה חייבים בסמיכה, והלא מקור שיטתו זו היא דרשת הכתוב "השעיר", וכדרך שהראינו למעלה?

ואין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה באהרן אלא בזקנים – וקשה דרבי שמעון ארצי שמעון, להסס אמר צאהרן והכל אומר זקנים! והאמר סמיכה בבעלים – ובעלים לשעירי עבודה זרה – היינו זקנים, ולא כהנים. והכי קאמר ליה – רבי שמעון לרבי יהודה: מ"פר" לא משמע ליה דמעט עבודה זרה, ד"פר" כרץ לגופיה, ודאי שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה. ואי שמיע לך מרבך דלא צעי סמיכה – צאהרן הוא דמשמע, דלא צעי סמיכה ציה אלא בזקנים. ומיעוטא דאהרן לא מ"הפר" אחי, אלא מ"החיי" כדקאמר, דשעיר ממעט שעיר, ואין הפר ממעט שעיר. ולהכי קמתרץ צהאי עיינא, דהכי קאמר ליה לרבי שמעון וכו'. משום דרבי יהודה מפיח טעמיה מ"פר", והוא מהדר ליה מ"החיי". ענין אחר: מדאיטריך סמיכה נשעיר המשתלח למעט מצעלים, אלא צאהרן צלצו קני – מכלל דנעלמא, דהיינו שעיר עבודה זרה טעונה סמיכה צצעלים, דהיינו זקנים. ולא מפי הרב. ורבי יהודה למה לי למעוטי – שעירי עבודה זרה מקרא, מ"פר" ומן "החיי"? והאמר רבינא גמירי שתי סמיכות בצבור – וכו' לא, ויון לחמר צמתנימין "חון מפר העלם דבר של צבור ושעיר המשתלח" – היינו שתי סמיכות, ולא כרץ קרא למעוטינהו צצרייתא מקרא! גירסא בעלמא – כלומר, ודאי לא כרץ למעוטינהו טפי מקרא, אלא להכי דער ומעטינהו – משום "גירסא בעלמא", שפאה רגלי: "שמי סמיכות צצבור" וכו' לא. וקראי – אסמכתא בעלמא. ענין אחר: "גירסא בעלמא" – ודאי לא כרצי קראי, אלא כך קיבלה רבי יהודה מרבו צצשון זה.

כך שמעתי, ולרבי שמעון, אף על גב דמרצה שעירי עבודה זרה לסמיכה, אפילו הכי ליכא אלא שמי סמיכות צצבור, דהא גמר שמי סמיכות צצבור לרבי שמעון – היינו צצעלים, ושעיר המשתלח אין טעון סמיכה צצעלים, דכני אהרן לרבי שמעון אין מתכפרין צשעיר המשתלח. אלא לרבי יהודה דלא צעי סמיכה צצעלים – אצטריך, ורבי שמעון – דפשיטא ליה דשעירי עבודה זרה טעונין סמיכה צזקנים, מנלן? נפקא ליה מדתניא וסמך ידו – דכתיב צשעיר נשיא. לרבות שעיר נחשון לסמיכה – שהרי הוא נמי שעיר נשיא. ואי קשיא לך: דתנן "כל קרבנות היחיד טעונין סמיכה", והאי נמי קרבן יחיד הוא, ולמה לי קרא? אפילו הכי אצטריך קרא לרבי לסמיכה, דשעה מדורות לא לפינן. ורבי שמעון אמר לרבות שעירי עבודה זרה – שהן נמי שעיר לסמיכה. שהיה רבי שמעון אומר וכו' – ושעירי עבודה זרה נכנס דמן לפנים. לאפוקי שעיר נחשון, דאין דמו נכנס לפנים. למה לי – מאחר דמרצה ליה מקרא? סימנא בעלמא – דכל חטאת שנכנס דמה וכו'. ולרבי שמעון – דאמר: לרבות שעירי עבודה זרה, אימא: לרבות שעיר יוס הכפורים הנעשה צפנים, דהא נכנס דמו לפנים!

רש"י בת"י

רבי שמעון – [לעיל]. סמיכה בבעלים בעינן – דקמי [והלא אין] סמיכה אלא צצעלים, ולא חשיב [לשעיר המשתלח] כשעירי [עבודה זרה. והכל] חשיב [לשעירי עבודה זרה צאהרן] לחלא משתי סמיכות ש"ס צצבור. ואי שמיע לך דלא בעי [סמיכה] באהרן – אכל [צזקנים] צעי סמיכה, דצדידהו לא [אימעט] אלא מהאי [דלא צעי אהרן] צסמיכתם, [ומיעט] שעירי [עבודה זרה] מחמת "החיי", [צעי] סמיכה צאהרן, [דכתיב] "וסמך אהרן את שמי ידיו", ואין שעירי עבודה זרה טעון סמיכה צאהרן אלא צזקנים. ורבי יהודה למה לי למעטינהו – לשעירי עבודה זרה. מקרא – כיון [דצצנן] רבי יהודה: אהרן [וצנין] מתכפרים צשעיר המשתלח, אלא סמיכה [צצעלים] הוא, ויון דאמר: גמירי שמי סמיכות צצבור – ממילא ידעינן [דלא] צעי שעירי עבודה זרה סמיכה, אלא שעיר המשתלח ופר העלם דבר של צבור. גירסא בעלמא – אסמכתא בעלמא. לישנא אחרת: גירסא, ולסימנא נקטא בעלמא – כלומר, רבי יהודה לית ליה הלכה למשה מסיני צשתי סמיכות, אלא צצרייתא נקטא בעלמא, מנא לך – דהא לא נפיק אלא דלא צעי סמיכה [צצאהרן], וממאי דצעי סמיכה צזקנים, אימא דלגמרי ממעיט! וסמך ידו על ראש השעיר – צשעיר נשיא כתיב. לרבות שעיר נחשון לסמיכה – להכי נקט [שעיר נחשון] – שהוא הקדים ראשון, ואצטריך לרביי – דשעה מדורות לא לפינן, ואף על גב דקרבן יחיד [הוא אימנא דלא צעין] סמיכה – קא משמע לן. והכי אמרינן צפרק "כל המנחות צצאות מנא". כל חטאת שנכנס דמה לפנים – צציהל לפנים. טעונה סמיכה – ושעירי עבודה זרה נכנס דמן [לפנים] כהיל, כדלמרינן צ"אזיוה מקומן": פרים הנשרפין ושעירי הנשרפין – שמיטתן צצפון כו'. ושעירי הנשרפין – הם שעירי עבודה זרה, שנשרפין חון למחנה, כדלמך צצורת כהנים. למה לי למימר שהיה – כיון דאמר: שעירי עבודה זרה טעון סמיכה – ממילא ידענא דכל חטאת שנכנס דמה לפנים טעונה סמיכה, דהא צפר העלם דבר כהן משתי חביב [דצעין] סמיכה, ושעיר הנעשה צפנים – ליכא למימר דחמא לרביי, כדמפרש לה.

תוספות

הא לרבי שמעון סמיכה בבעלים בעינן – ואהרן לאו בעלים הוא. דאי משום שמכתפר עם כל ישראל – הא אמר רבי שמעון במסכת חוריות (ה,א): פר ושעיר לכל שבט! והא דחשיבי זקנים בעלים, אף על פי שיש פר ושעיר לבית דין בפני עצמן – כיון דעל דיהן נעשה החטא, קרי להו "בעלים".

גירסא בעלמא – לישנא אחרתא פירש בקונטרס: כלומר דרבי יהודה לית ליה הלכה למשה מסיני בשתי סמיכות, אלא בגירסא בעלמא נקט להו, ויליף להו מקראי. וקשה:

עיונים

ואין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה באהרן אלא בזקנים הקשו אחרונים, מדוע יעלה על הדעת שתהא הסמיכה באהרן? והסבירו שבאו הרברים ללמדנו שלא נמט מ"הפר" (האמור בפר הבא על כל המצוות) ונאמר כי פר טעון סמיכה באהרן, ואין שעירי עבודה זרה טעונים סמיכה בזקנים אלא באהרן. לכך בא הכתוב "החיי" (קרא, שפ"א, ח"ב).
למה לי למעטינהו מקרא והא אמר רבינא גמירי משמעות השאלה היא שכל עיקרן של ההלכות למשה מסיני, שבאות במסורה ואין להם רמז במקרא. ואולם הדרשות שהן בנדר "אסמכתא בעלמא", מוצאים אנו כמה פעמים בתלמוד שהן באות ללמד על דבר הבא ב"הלכה", וכבסוגייתנו. ויש דרשות שלא נאמרו על ידי החכמים אלא כדי לסמן ולזכור את ההלכה. וכמו שיעורי תורה, שסמכותם חכמים, ברכת מא"א, על הפסוק "ארץ חטה ושעורה..." דברים ח, ה, שאין הדרש מענין הפסוק כלל (הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש, הקדמת ק"ס).
גירסא בעלמא דרכי הסבר שונות הוצעו בענין זה. יש שאמרו שדברים אלה הם אכן הלכה למשה מסיני, ואין הם נצרכים לכתובים, והמקראות הם אסמכתא בלבד (רש"י בשני הלשונות, ויש מהאחרונים שאמרו ששני הלשונות המובאים ברשי חלוקים). ויש שכתבו כי בודאי נלמדים הרברים מן הכתובים, ואינם הלכה למשה מסיני, ולסימן בלבד אמרו שבאים הם כהלכה למשה מסיני (רש"י כתי"י, ורבינו גרשום הביא את שתי דרכי הפירוש הללו).
מדתניא וסמך ידו על ראש השעיר לרבות שעיר נחשון הסבירו אחרונים דרשה זו, שכן כיון שנאמר בפסוק הקודם בדין הנשיא "...והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים" (ויקרא ד, ג), שוב אין צורך לפרט ולומר בפסוק שלאחריו "וסמך ידו על ראש השעיר", ודי היה לו

לא סלקא דעתך דומיא דשעיר נשיא דמכפר על עבירות מצוה ידועה — לאפוקי שעיר הנעשה בפנים, דמכפר על טומאת מקדש וקדשיו שיש בה ידעה נתמלה ואין בה ידעה נסוף. ולרבינא דאמר גמירי וכו' — לרבי שמעון קמנעיל ליה: כיון דאמר רבי שמעון צנעלים, וגמירי שמי סמיכות נצור — הא ודאי פשיטא לן דהיינו פר העלם דבר של נצור ושעיר עבודה זרה, דהני איתנהו צנעלים — לאפוקי שעיר המשמלת, דלא הוי סמיכה צנעלים, דהא לרבי שמעון אין אהרן וצניו מתכפרין בו, ולמה לי קרא לרבות שעיר עבודה זרה לסמיכה? דאי מקרא — מן "החיי" הוה אמנא: זמני שלמי נצור טעונים נמי סמיכה, מקל וחומר, כדתנן פסוק "כל הנמחות" (מנחות סג, ב): ומה זמני שלמי ימדי, שאין טעונים מנופה חיינ ושמטין — טעונים סמיכה. זמני שלמי נצור, וכו'. והכי קאמר: מי — טעון סמיכה צנעלים, ולא שלמי נצור טעונים סמיכה צנעלים, אלא צוקנים ואיכא שלשה סמיכות נצור, להכי אצטרין הילכתא דשמי סמיכות נצור, ומו לא. לא ידעינן הי ניהו — אותן שמי סמיכות: אי דזמני שלמי נצור, אי דעבודה זרה — קא משמע לן אידך קרא "השעיר", לרבות שמי עבודה זרה, דומיא דשעיר נשיא. לאפוקי זמני שלמי נצור — דלא דומיא דשעיר נשיא הוה. ואי כתב "השעיר" — הוה אמנא: סמיכה שעיר עבודה זרה צנעלים. הוה להכי אצטרין "החיי" — למימר: דמי טעון סמיכה צנעלים, ולא שעיר עבודה זרה טעונים סמיכה צנעלים, אלא צוקנים. הוה דאמר רבי שמעון צמתינן "אף שעיר עבודה זרה" — לאו משום דקסבר: שלשה סמיכות נצור. אלא קסבר: שעיר עבודה זרה טעונים סמיכה כאלו, פר העלם דבר של נצור ושעיר המשמלת. ולעולם שמי סמיכות צנינ נצור צנעלים עזמן ולא צנעלים — דהיינו, פר העלם דבר ושעיר עבודה זרה.

רש"י בת"י

סימנא בעלמא — נקטיה, שלח תאמר: שעיר הנעשה בפנים, דהא נכנס דמה לפנים. ופריך — אימא: לרבות שעיר הנעשה בפנים, דהא נכנס דמה לפנים? ומשני: דומיא ליה קא מרבי, דהאי בשעיר נשיא כתיב. דמכפר על עבירות שיש בה ידיעה — שודע לו הסטא. אכל שעיר טומאת מקדש וקדשיו עד שודע לו, ויציא עולה ויורד. קראי למה לי — לרבות שעיר עבודה זרה לרבי שמעון, דאמר אהרן וצניו אהרן סומכים בשעיר המשמלת, פשיטא דהאי סמיכה היא, וצני סמיכה אמת להשלים סמיכות דרבינא! מקל וחומר — כדאמרין פסוק "כל הנמחות צאות מזה", קא משמע לן רבינא הילכתא: דשמי סמיכות נצור, ומו לא. לא ידענא אידך מה היא — דהא מינייהו, פר העלם דבר — כתיב צנעלים, ואידך לא ידענא: אי שעיר עבודה זרה, אי שעיר הנעשה בפנים. קא משמע לן — "וסמן ידו" דשעיר נשיא חוטא, דקברא דומיא דידיה קא מרבי, שמכפר על עבירות מזה ידוע כמותה. [קרבנו] — שלשה קרבנות כתיב נסמיכה בשלמים "ויקרא": "קרבנו" — שצא לשום ריטוי ודורון, ולא נצור ומעשר ופסח שאין צאים לריטוי אלא חוצה הם עליו, ולא לכפרה. מעשר מקדש לפניו ולאחריו — כדאמרין צנעלים: קרא למשעיר "שעיר", ולשעיר "משעיר", ולאחד עשר "שעיר" — שלשמן מקודשות. איכא למיפריך — למה לי למעטיניהו, דלא אתי מדינא דלנעי סמיכה, דאיכא למיפריך: מה לשלמים — שכן טעון נסכים. מה שאין כן צנעל — דממעטיניהו בשמעתינ דלעיל.

תוספות

דבפרק "כל המנחות באות מצוה" (מנחות סב, ב) פריך: ויהו זבחי שלמי צבור טעונים סמיכה מקל וחומר! ומשני: גמירי, שתי סמיכות בצבור! ויש לומר: דהתם מיירי לרבי שמעון, דאית ליה גמרא, כדאמר נמי בסמוך לרבינא. ורבי יהודה הוה ממעט זבחי שלמי צבור מ"הפרי". עוד פירש לשון אחר: גירסא בעלמא, קראי אסמכתא בעלמא, לאוקמי גירסא לסימנא.

איכא למיפריך — תימא: נילף מהקישא דכל הקרבנות, כדדרשין (זבחים ז, ב): "ביום צוותו" — זה בכור, מעשר ופסח.

שכן טעונים נסכים ותנופת זוה ושוק — וכי תימא: חטאת ואשם יוכיחו — מה לכולהו, דמתן דמים מרובה למזבח. תאמר בהני, דבמתנה אחת.

כדינו, שהרי הוא בכלל הקרבנות שאומרים לו לאדם "עמוד והבא את קרבנך", לומר "קרבנו" — למעט: ולא קרבן הפסח. ושואלים: כל אחת משלוש הדרשות הללו באה על ידי האדם. ולכן התמעט הבכור — שהוא קדוש מרחם, וכן המעשר — שהוא קדוש מאלו, ביציאתו כעשירי מן הדין. ועוד משמע הלשון "קרבנו" מורה על הקרבן המיוחד לאדם מסויים זה. ולכן התמעט קרבן פסח — שהכל חייבים בו (שפי"א). ועוד אמרו אחרונים בהסבר מדוע אין קרבן הפסח נחשב כ"קרבנו" — משום שקרבן זה אין דרכו לבוא ביחוד (שהרי הוא צריך להיאכל כולו, ולא להותר ממנו עד בוקר). ולרוב הריהו בא באנשים רבים (בחבורה). משום כך, יש בו צדדים שונים המדמים אותו לקרבן ציבור. אכן למסקנת הסוגיא אמרו כי שלוש המקראות הללו אינם אלא אסמכתא בלבד. וכתבו המפרשים כי סברה היא: שהרי שלוש הקרבנות הללו אינם באים לכפר על חטא מסויים, או

ומשיכים: אין הדברים הללו באים כראיה לשיטת ר' שמעון, אלא הרי זה כעין סימנא בעלמא [סימן בלבד], לזכור על ידו את שיטת ר' שמעון. ומקשים: ור' שמעון, מנין לו לרבות מלשון הריבוי "השעיר" סמיכה בשעיר עבודה זרה, אימא [אומר] לרבות מכאן לסמיכה את השעיר הנעשה בפנים, שעיר של יום הכיפורים הנעשה בקודש הקדשים! ומשיבים: ר' שמעון סבור כי יש לרבות מהכתוב "השעיר" האמור בחטאת נשיא, דבר שהוא דומיא [בדומה] לשעיר נשיא המכפר על עבירות המצוה הידועה לו, מה שאין כן שעיר הנעשה בקודש הקדשים על ידי הכהן הגדול ביום הכיפורים, שבא על עבירה שלא נודעה לו (שהרי אם כבר נודעה לו עבירה שעבר, הריהו מביא קרבן עולה ויורד). ושואלים עוד: ולדברי רבינא שאמר כי גמירי [למנויים חכמים] שיש שתי סמיכות בציבור, דרשת קראי [כתובים] אלה ("השעיר") למה לי? ומדוע אין די בהלכה זו ללמוד ממנה ששעיר עבודה זרה טעונים סמיכה, שהרי בהם משלימים מנין שתי סמיכות בציבור! ומשיבים: איצטרין הילכתא ואיצטרין קראי [נצרכת ההלכה המקובלת, ונצרכת גם דרשת המקראות]. משום דאי [שאם] היינו למדים מן המקרא הוה בלבד, ובלא ההלכה ששתי סמיכות הן — הוה אמנא [היינו אומר] שאף זבחי שלמי ציבור (שני הכבשים הבאים עם שתי הלחם בהג השבועות) יהיו חייבים בסמיכה מקל וחומר, כי קשיא אמתינן דהך פירקא [כמו שהיה קשה לנו על המשנה של אותו פרק]. ששינוי בו שכל המנחות באות מצוה, ששם אמר ר' שמעון כי שלשה מינין של קרבנות (זבחי שלמי ציבור, זבחי שלמי יחיד, ואשם מצורע) הם הטעונים שלוש מצוות, תנופה בעודם חיים, סמיכה בעודם חיים, ותנופה לאחר שחיטתם, בכל אחד מהם שנים מתוך השלושה, ולכאורה יש מקום לומר כי ליתיה [שיילמד] הדבר בקל וחומר, ויהו זבחי שלמי ציבור טעונים סמיכה מקל וחומר, ובאופן הזה: מה שלמי יחיד הקלים, שהרי אין הם טעונים תנופה בהיותם בחיים — ובכל זאת הריהם טעונים סמיכה בהיותם בחיים. שלמי ציבור, החמורים, שטעונים תנופה בהיותם בחיים — בודאי שטעונים סמיכה בהיותם בחיים. על כן איצטרין הילכתא [הוצרכה ההלכה] האומרת כי רק שתי סמיכות יש בקרבנות ציבור, שהם פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה. ולהיפך, ואי [ואם] היינו למדים רק מהלכתא [מההלכה] האומרת ששתי סמיכות הן בקרבנות ציבור, ולא מדרשת הכתוב — הוה אמנא [היינו אומר] כי עדיין לא ידעינן הי ניהו [איננו יודעים אילו הם] קרבנות הציבור הטעונים סמיכה. לכן קמשמע לן [הוא משמיע לנו] אף את דרשת הכתוב "השעיר" ממנו למדים שיש לרבות דבר שהוא דומיא [בדומה] לשעיר נשיא, שמכפר על עבירות מצוה ידועה.

א שנינו במשנה שכל קרבנות היחיד טעונים סמיכה, חוץ מבכור ומעשר ופסח. תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא על לשונות "קרבנו" הנאמרות בפרשת השלמים, המשמשים כלשונות מיעוט: "קרבנו" האמור בפרשה זו, שלמים, הוא הטעון סמיכה — ולא הבכור טעון סמיכה. שכן יכול הייתי לומר והלא דין [קל וחומר] הוא זה המלמד שבכור טעון סמיכה: ומה שלמים הקלים, שהרי אין קדושתן באה מרחם — טעונים סמיכה. קרבן הבכור החמור, שהרי קדושתו מרחם — אינו דין שטעון סמיכה! לכך תלמוד לומר "קרבנו" — למעט: ולא הבכור. ועוד דרשו: "קרבנו" האמור בפרשה זו, שלמים, הוא הטעון סמיכה — ולא קרבן מעשר. שכן יכול הייתי לומר והלא דין הוא זה המלמד שמעשר טעון סמיכה, ובה האופן: ומה שלמים הקלים בדינם, שהרי אין הם מקדשין את הבהמות שלפניהם ושל אחריהם — הריהם טעונים סמיכה. קרבן המעשר החמור בדינו, שהרי הוא מקדש אף את הבהמה שלפניו ושל אחוריו (כגון זה שקרא "שעיר" לבהמה שיצאה כתשעית מן הדיר, תוך כדי ספירתו לצורך הפרשת מעשר בהמה, או שקרא לבהמה האחת עשרה "שעירי", שאף הן, מלבד הבהמה העשירית קדושות) — אינו דין שהריהו טעון סמיכה! לכך תלמוד לומר עוד "קרבנו" — למעט, ולא מעשר. ועוד דרשו: "קרבנו" האמור בפרשה זו, שלמים, הוא הטעון סמיכה — ולא קרבן הפסח, שכן יכול הייתי לומר והלא דין הוא זה המלמד שפסח טעון סמיכה, ובה האופן: ומה קרבן השלמים הקל בדינו, שהרי הוא אינו בכלל הקרבנות בהם אומרים לאדם "עמוד והבא את קרבנך", שהרי אין מצות עשה להביא שלמים בנדבה — בכל זאת טעונים סמיכה. קרבן הפסח החמור שיהי מצות עשה להביא פסח — אינו דין שהריהו טעון סמיכה! לכך תלמוד לומר "קרבנו" — למעט: ולא קרבן הפסח. ושואלים: מה לשלמים שכן יש בהם צד חמור שאין בשלושה אלה, בכור ומעשר ופסח, שהרי השלמים טעונים נסכים ותנופת חזה ושוק, מה שאין כן בכור מעשר ופסח! ומשיבים: דרשות קראי [המקראות] הללו שהבאנו הריהם אסמכתא בעלמא [סימן בלבד]. ושואלים: אם כן, אלא

מסורת הש"ס
ד. מנחות סא, א. סב, ב.
צב, ב.
ה. תוי"כ ויקרא ג, ב.
ילק"ש תורה תנט.

גרסות

הילכתא ואיצטרין קראי
בכתי"מ: קרא ואיצטרין
הילכתא.
כי קשיא אמתינן דהך
פירקא דכל המנחות באות
בכתי"מ: פ' כי קושיא
דמתני' דהך פירקא.
שאר קדושתו בכתי"מ:
שאינו קדושין.
שטעון בכתי"מ: שיהא
טעון.

לרצות, שהם הדברים המחייבים את סמיכת הבעלים, אלא הריהם באים כחובה (רש"י כת"י, רבינו גרשום). והוסיפו אחרונים כי אפשר שסברה זו היא העומדת ביסוד המיעוט הנלמדים מהכתוב "קרבנו" — שיהיה זה קרבן הבא לכפר ולרצות על בעליו, מה שאין כן הקרבנות הללו. לכך נוטים דברי הרמב"ם בפיהמ"ש (יוס"ד).

קראי אסמכתא בעלמא ביטוי זה מצוי כמה פעמים בתלמוד. ועיקר עניינו לומר כי הלכה מסוימת נרמזת בכתובים, ואולם אינה מפורשת בהם, ולכך אין להלכה זו תוקף דברים שמן התורה, אלא מדברי חכמים היא, והמדרש אינו אלא לרמז ולזכרון בלבד. והיו שציינו כמה סימנים שיש בהם להוכיח על דרשה מסוימת שאסמכתא היא, כגון שאין האמוראים נדים בכל צדיה, אבל יש דעות שונות דבר (ועיין ביד מלאכי).

עיונים

קרבנו ולא הבכור... ולא מעשר... ולא פסח הסבירו אחרונים כיצד מתמעטים שלוש אלה מן המלה "קרבנו": שכן משמע הלשון "קרבנו" מורה על הקרבן שקדושתו באה לו על ידי האדם. ולכן התמעט הבכור — שהוא קדוש מרחם, וכן המעשר — שהוא קדוש מאלו, ביציאתו כעשירי מן הדין. ועוד משמע הלשון "קרבנו" מורה על הקרבן המיוחד לאדם מסויים זה. ולכן התמעט קרבן פסח — שהכל חייבים בו (שפי"א). ועוד אמרו אחרונים בהסבר מדוע אין קרבן הפסח נחשב כ"קרבנו" — משום שקרבן זה אין דרכו לבוא ביחוד (שהרי הוא צריך להיאכל כולו, ולא להותר ממנו עד בוקר). ולרוב הריהו בא באנשים רבים (בחבורה). משום כך, יש בו צדדים שונים המדמים אותו לקרבן ציבור. אכן למסקנת הסוגיא אמרו כי שלוש המקראות הללו אינם אלא אסמכתא בלבד. וכתבו המפרשים כי סברה היא: שהרי שלוש הקרבנות הללו אינם באים לכפר על חטא מסויים, או

